

عملکرد هیأت‌های ۷ نفره و

تعاونی‌های مشاع

ملاکهای رژیم قبلی ملک اشخاص یا مؤسسات
شمرده می‌شده است.
د- اراضی دائر

به موجب این قانون، وزارت کشاورزی
موظف گردیده بود برای اجرای قانون ستادی
مرکب از افراد زیر تشکیل دهد:

- ۱- نماینده تام‌الاختیار حاکم شرع و ولی‌امر
  - ۲- نماینده تام‌الاختیار وزارت کشاورزی
  - ۳- نماینده تام‌الاختیار دادگستری
  - ۴- نماینده تام‌الاختیار وزارت کشور
  - ۵- نماینده تام‌الاختیار جهاد سازندگی
- همچنین قانون مزبور مسئولیت واگذاری
زمین را به یک هیأت ۷ نفره مرکب از:
- ۱- دو نفر نماینده وزارت کشاورزی
  - ۲- یک نفر نماینده وزارت کشور یا
استانداری محل
  - ۳- یک نفر نماینده جهاد سازندگی
  - ۴- یک نفر نماینده حاکم شرع یا ولی‌امر

که به صورت قانون واگذاری و احیاء اراضی
در تاریخ ۵۹/۲/۳۱ به تصویب شورای
انقلاب رسید، تشکیل شدند تا طبق مواد قانون
مزبور، به واگذاری انواع اراضی اقدام نمایند.
در لایحه قانونی مورد بحث، اراضی به چهار
طبقه زیر تقسیم‌بندی شده بود:

- الف - اراضی موات و مراتع
- ب - اراضی آباد شده توسط افراد یا شرکتهای
که دادگاه صالح اسلامی به استرداد آنها حکم
داده است.
- ج - اراضی بایر که قبلاً دایر بوده و برحسب

از: محمد حسین مستعانی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی از جمله
نهادهایی که با تدبیر و دوراندیشی رهبرکبیر
انقلاب اسلامی در جهت حمایت از محرومین
و مستضعفین و به منظور تحقق آرمانهای
اقتصادی و اجتماعی انقلاب شکل یافتند،
هیأت‌های ۷ نفره واگذاری و احیاء اراضی
بودند.

هیأت‌های ۷ نفره با توجه به وضعیت
خاص مسئله زمین در کشور و اختلالاتی که بر
سر مالکیت اراضی وجود داشت، براساس
طرح تهیه شده توسط سه نفر از فقهای عالیقدر

۵- دو نفر نماینده مردم ده به تأیید نماینده حاکم شرع

در این لایحه قانونی آمده بود که واگذاری زمین می‌تواند به صورت شرکت و تعاونی یا فردی باشد و تشخیص آن با هیأت ۷ نفری است.

نظام بهره‌برداری تعاونی مشاع

قبل از تعریف و تشریح چگونگی و ساختار داخلی این نظام بهره‌برداری، مختصری به سابقه تاریخی تشکیل آن پس از انقلاب می‌پردازیم:

از قوانین اولیه‌ای که پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۸ در خصوص زمین به تصویب رسیده پیداست که نظام جمهوری اسلامی ایران همواره عنایت خاصی به بهره‌برداری گروهی و جمعی (بنه‌ای) داشته، به طوری که در واگذاری زمین اولویت را به آنها می‌دهد. در قانون آمده است، در صورتی که افراد به صورت گروهی و بنه‌ای درآمد، شرکت‌هایی برای فعالیت جمعی تشکیل دهند بر سایر داوطلبان منفرد حق تقدم خواهند داشت.

در اواخر سال ۱۳۵۸ موضوع واگذاری زمین به صورت مشاعی مطرح و در قوانین بعدی همین رویه دنبال شد و از آن زمان، موضوع تعاونی‌های مشاع پی‌گیری و در هیأت‌های واگذاری و احیای اراضی نیز با اختیارات قانونی، عموماً واگذاری زمین‌ها در قالب این نظام صورت گرفته، مصوبات مراجع ذیربط از جمله شورای عالی کشاورزی، دولت و مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز در همین راستا بوده است.

تعاونی‌های مشاع که عمدتاً از سال ۱۳۵۹ تشکیل یافته است، در حال حاضر دارای ساختاری است که با شکل اولیه آن اندک تفاوتی پیدا کرده است.

در ابتدای تشکیل این نظام، موضوع انجام کار مشترک توسط اعضا و یکپارچگی کشت و مانند اینها مطرح بود که با تحقق عملی آن

نیاز گسترده مشاع‌ها به امکانات مختلف، ماشین‌آلات و نهاده‌های کشاورزی و عدم توانایی یکایک اعضای مشاع‌ها در تهیه آنها، زمینه ایجاد شکل مشاع‌ها را در قالب شرکتهای تعاونی کشاورزی فراهم ساخت. تاکنون در ۱۳ استان کشور، ۴۰ شرکت تعاونی مشاع‌ها تأسیس گردیده و ۱۴۱۳۶ مشاع رازیر پوشش دارد.

مستقلاً و رأساً نسبت به امور مختلف کشاورزی در چارچوب مقتضیات اقلیمی، فنی و صنفی تصمیم‌گیری و سپس آن را مورد اجرا گذارند. این تصمیم‌گیری می‌تواند در زمینه کشت انواع محصولات قابل زراعت در منطقه یا چگونگی انجام امور زراعی و مانند آنها باشد.

مقدار زمین:

یکی از ویژگیهای مهمی که در تعاونی‌های مشاع به چشم می‌خورد، این است که اعضا تقریباً به اندازه یکدیگر زمین دارند. به عبارت دیگر و به اصطلاح معروف و متداول همه افراد مگر در موارد استثنائی به اندازه عرف محل زمین دارند که بنا به تعریف، مقدار زمینی است که درآمد خالص حاصل از آن پس از کسر هزینه‌های مراحل مختلف زراعت، به اضافه درآمدهای جنبی مشاع مانند فروش ته چرو ... به تواند زندگی یک کشاورز و خانواده او را تأمین کند.

البته طبیعی است که این مقدار در نقاط مختلف کشور با توجه به تنوع آب و هوایی و تفاوتی که در مورد منطقه، زمین، نوع محصول غالب منطقه و مانند اینها وجود دارد متفاوت است. مثلاً در خراسان به طور متوسط حدود ۸ تا ۱۰ هکتار، در آذربایجان حدود ۵ تا ۷ هکتار، در اصفهان حدود ۳/۵ تا ۵ هکتار در خوزستان بیش از ۸ تا ۱۴ هکتار، با اندک تفاوت‌هایی، متداول است.

مجموع اراضی مربوط به کلیه اعضای یک مشاع، مقدار زمین آن تعاونی را تشکیل می‌دهد. مثلاً یک مشاع ده نفری در خوزستان بیش از یک صد هکتار زمین در اختیار دارد که با برنامه‌ریزی داخلی، آن را به کشت‌ها و

در سطح کشور، پاره‌ای از این موارد که انجام آنها زمینه عملی نداشت، مانند اجبار به انجام کار مشترک، حذف و بقیه موارد در حال بسط و گسترش است، به طوریکه گروه مشاع، به صورت واحدی مستقل بر جای مانده و اموری نظیر یکپارچگی کشت و استفاده مشترک از عوامل تولید چون کمباین، موتورپمپ و مانند اینها در حال انجام است.

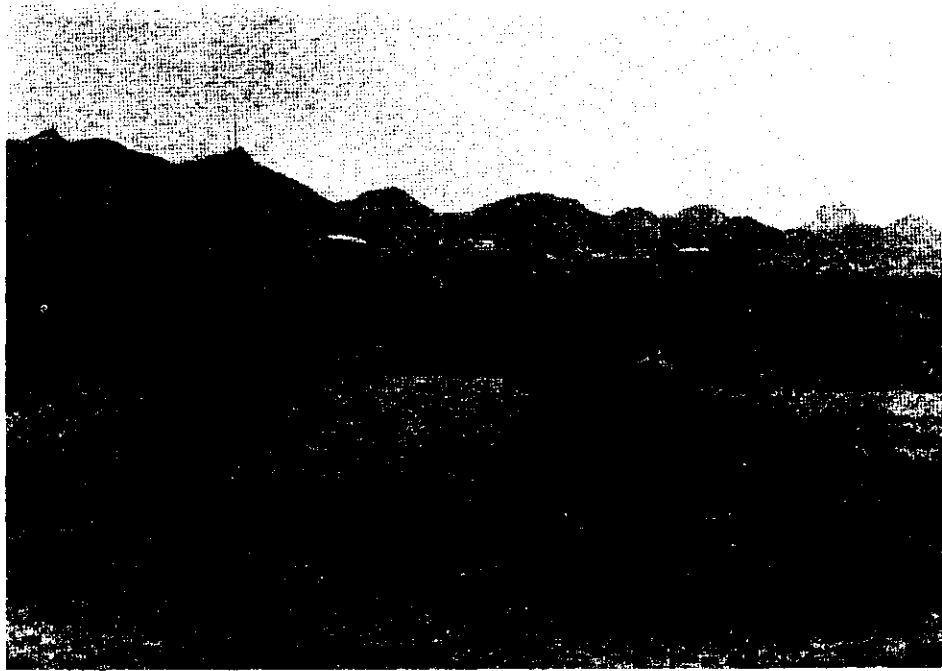
توصیف ساختاری تعاونی‌های مشاع:

بنا به تعریف، تعاونی مشاع عبارت از یک واحد مستقل کشاورزی است که عده‌ای کشاورز در یک یا چند قطعه زمین مشخص، با آب مشخص و سرمایه متعلق به اعضای مشاع به امور کشاورزی می‌پردازند، به طوری که عملیات عمومی زراعی آن توسط وسایل عمومی مشاع یا با توافق اعضا به صورت جمعی انجام می‌گیرد و در امور فردی که توسط هر شخص (عضو) انجام می‌شود، هرکس روی قطعه زمین مفروز خود کار کرده و صاحب حاصل کار خویش است.

یکی از ویژگیهای مهم مشاع‌ها این است که اعضا تقریباً به اندازه یکدیگر و طبق عرف محل، دارای زمین هستند. این مقدار در مناطق مختلف کشور متفاوت است.

ملاحظه‌ای می‌شود که در تعریف بالا، به جهات مختلفی اشاره شده است که توضیح پاره‌ای از آنها می‌تواند کمکی به شناخت بیشتر نظام نوین تعاونی‌های مشاع بنماید.

در یک واحد مشاع، کشاورزان عضو بدون وابستگی به دستگاههای دولتی می‌توانند

محصولات مختلف تخصیص داده است. معمولاً مشاع‌ها اراضی را به دو یا سه قسمت تقسیم می‌کنند و برای کشت‌های بهاره، پاییزه و آیش قرار می‌دهند.

نحوه استفاده از آب:

استحصال آب در مشاع‌ها، عموماً به صورت مشترک و با یک اقدام جمعی انجام می‌گیرد، یعنی سرمایه‌گذاری در این زمینه و همچنین خودیاری اعضا در زمینه‌های مختلف استحصال آب توسط گروه مشاع عمل می‌شود. به عبارت دیگر هزینه حفر چاه، خرید موتورپمپ، احداث کانال‌های آب‌رسانی یا لایروبی آنها و قنوت یا مسیر آب‌گیری از رودخانه و مانند اینها در چارچوب یک فعالیت گروهی و جمعی صورت می‌گیرد و هرکس متناسب با سهمی که از زمین در مشاع دارد باید متقبل این امور یعنی هزینه‌ها و مشارکت در کارها شود.

چگونگی سرمایه:

سرمایه در تعاونی‌های مشاع به دو قسمت سرمایه عمومی و فردی تقسیم می‌شود.

این شکل کار غالباً در گروه‌های کوچک و فامیلی متجلی می‌شود. به عبارت دیگر، یک واحد مشاع که فرضاً یکصد هکتار زمین دارد، ممکن است به سه گروه تقسیم شود یک گروه چهار نفری با چهل هکتار و دو گروه سه نفری هرکدام با ۳۰ هکتار زمین که این گروه‌ها در داخل مجموعه خود، در مورد زمین و کارهای مربوط، تقسیم‌بندی‌هایی از نظر کشت و انجام کار و ... به وجود آورده، متناسب با آن توافق، اقدام به انجام امور کشاورزی می‌کنند.

مالکیت در تعاونی مشاع:

دو نوع مالکیت در این نظام بهره‌برداری ملاحظه‌ای می‌شود که یکی مالکیت فردی و دیگری مالکیت مشاعی است.

مالکیت مشاعی، مالکیتی است که کلیه اعضای تعاونی مشاع در جزء جزء مایملک سهم هستند و سهم هرکدام، غالباً برابر یکدیگر است؛ مانند مالکیت در زمین، چاه آب، موتورپمپ و سایر امکانات و سرمایه‌های مشاع که اصولاً نمی‌تواند انفرادی باشد.

سرمایه‌گذاریهایی که مربوط به عموم افراد و به بیان دیگر متعلق به مشاع است، توسط کلیه اعضا صورت گرفته و هزینه‌ها و اموری که مربوط به همه اعضا می‌شود، بلا استثنای آنها براساس سهم و حصه‌ای که در مشاع دارند توزیع می‌گردد. سرمایه‌های فردی به هریک از اعضا مربوط می‌شود که متناسب با نیاز و موقعیت هرکس توسط خود وی تأمین شده و ارتباطی به دیگر اعضا ندارد.

نحوه بهره‌برداری:

چنان که اشاره شد، اراضی مربوط به تعاونی مشاع از مجموع زمین‌هایی که اعضا از هیأت واگذاری و احیای اراضی دریافت می‌کنند تشکیل شده است. در مشاع ممکن است یک پارچگی کامل کشت کاملاً رعایت نشود. افراد ممکن است، در قالب گروه‌های چند نفری (بنه‌ای) کشت کنند که

کار:

از جمله مواردی که در تعاونی‌های مشاع از نظر اهمیت در ردیف مالکیت قرار دارد، موضوع کار است. کار چنان که در نظام‌های دیگر بهره‌برداری نیز برای خود جایگاه و منزلتی خاص دارد، و در موقع تحلیل نظام‌ها مورد بررسی عمیق قرار می‌گیرد، در نظام بهره‌برداری تعاونی‌های مشاع نیز جایگاه خاصی داشته، به گونه‌ای طراحی شده است که پاسخ لازم را به دیدگاه‌های متفاوت داده یا سلیقه‌ها و نظرات مختلف کشاورزان را تا حد ممکن تأمین می‌کند.

چنان که دست‌اندرکاران کشاورزی و نظام‌های بهره‌برداری مطلع هستند، بسیاری از کشاورزان، اگرچه ممکن است بپذیرند که در قسمت‌های مختلف یک سیستم بهره‌برداری، همکاری و معاضدت‌هایی وجود داشته باشد ولی در مورد نیروی انسانی که در جامعه روستایی به علت به کارگیری اعضای خانواده، اعم از فرزندان و همسر، می‌تواند نقش

مالکیت فردی عبارت است از مجموع ابزار و وسایلی که به ملکیت فرد درآمده باشد، مانند انواع ابزار و وسایل و ماشین‌آلاتی که فرد به مشاع آورده یا در مقابل پرداخت وجه آن از دولت خریداری کرده یا اعضاء مشاع موافقت کرده‌اند که ابزار و وسایلی که تاکنون به صورت مشاعی مورد استفاده قرار می‌گرفت از این پس با اخذ تعهدی در این زمینه، که برای دیگر اعضاء به نرخ عادلانه کار لازم را انجام دهد، به وی فروخته شود.

مالکیت زمین در مشاع‌ها به صورت مطلق نیست، بلکه نوعی مالکیت مشروط است. در مشاع، زمین به صورت مادام‌العمر در اختیار عضو مشاع یا انتقال‌گیرنده زمین خواهد ماند، مشروط بر این که آنچه در قوانین و ضوابط آمده است، رعایت کند. به عبارت دیگر زمین به صورت مادام‌العمر و همیشگی و دائم در تصرف او خواهد بود و حتی می‌تواند پس از فوت او، به عنوان ارث به وراثت وی برسد که در آن صورت نیز زمین باید با ضوابط مربوط مورد اداره و بهره‌برداری قرار گیرد.

متفاوتی ایفا کند، اتفاق نظر به سرعت قابل حصول نیست و این موضوع بستگی به اوضاع و احوال منطقه‌ای، فرهنگی، و مانند اینها دارد. کار در تعاونی‌های مشاع، ممکن است فردی یا جمعی (عمومی) باشد. کار عمومی مجموعه کارهایی است که یا علی‌الاصول امکان تفکیک آنها وجود ندارد مانند امور مربوط به استحصال آب تا مظهر و حوضچه منبع آب، یا مجموعه کارها و اموری است که مربوط به کل مشاع است، مانند تسطیح، زه‌کشی کانال‌کشی و نظایر آن، یا اصولاً پاره‌ای از کارها که حتی به صورت فردی هم امکان انجام آنها وجود دارد ولی در گروه توافق می‌شود که به صورت جمعی و عمومی انجام گیرد. کارهای فردی عبارت است از سایر کارها، غیر از آنچه در کارهای جمعی مطرح است که افراد در اثر عدم توافق به انجام کار جمعی یا تقسیم‌بندی کاری، هرکدام به صورت فردی انجام می‌دهند. مثلاً در یک مشاع، ممکن است افراد توافق کنند که در انجام مرحله کشت یک محصول، عملیات

کاشت را به صورت عمومی و جمعی انجام داده ولی سایر امور (داشت و برداشت) فردی باشد یا توافقاتی از این قبیل که در مراحل مختلف کار می‌تواند صورت گیرد.

بررسی‌های، به عمل آمده نشان می‌دهد که توافقات کشاورزان در محصولات مختلف متفاوت است. به عبارت دیگر، توافق در مورد کار مشترک، در محصولات شتوی به مراتب بیشتر از محصولات صیفی است. یکی از علل مهمی که برای این مسئله می‌توان نام برد، دقت نظر و مراقبت‌های زیادی است که اصولاً محصولات صیفی نیاز دارد و تخصص افراد در زمینه‌های مختلف زراعت، در درجه بالاتری نسبت به استفاده از امکانات ماشین، همکاری گروه و ... قرار دارد.

روش کار با وسایل عمومی متعلق به تعاونی مشاع

منظور از وسایل عمومی در یک تعاونی مشاع، آن دسته از وسایل و امکاناتی است که در مالکیت کلیه اعضای مشاع قرار دارد و چگونگی کار با آنها و نتیجه حاصل از کار با آنها نیز باید تابع سیاست کلی حاکم بر مشاع باشد. به همین دلیل، شکل و چگونگی کار با این وسایل را مشاع مشخص می‌کند. یکی از شیوه‌هایی که تاکنون در مشاع‌ها به کار رفته این است که اعضای مشاع با توافق خود، مسئولیت کار با وسیله مورد نظر مثلاً تراکتور یا موتورپمپ یا ... را به یکی از اعضای محول کرده در قبال کاری که وی برای دیگران انجام می‌دهد، از آنها به نسبت آن، مزد یا سهمی دریافت می‌دارد. نوع دیگر، آن است که فردی را از خارج مشاع استخدام می‌کنند تا امور مربوط به کلیه اعضا را انجام دهد. در این صورت، مجموعه اعضای مشاع، متکفل پرداخت حقوق وی خواهند بود و طبیعتاً دستمزد و حقوقی که وی دریافت خواهد کرد باید به نسبت منتفع شدن افراد از خدمات مورد نظر بین آنها تقسیم شود.

به هر یک از دو شکل بالا که به هر حال

از نظر بهبود کیفی تولیدات زراعی نیز هیات‌های ۷ نفره به موفقیت‌هایی نایل آمده‌اند. میزان محصولی که از هر هکتار از مشاع برداشت می‌شود، در پاره‌ای موارد از میانگین عملکرد محصول در کشور فزونی دارد.

۱- ارتباط با سایر مشاع‌ها، شورای اسلامی روستا، دستگاه‌های اجرایی، رسیدگی و انجام کارهای خارج از مشاع.

۲- نظارت بر اجرای ضوابط و مقررات موجود و نیز سیاست‌های کشت و سایر اموری که مورد تأیید مجمع عمومی تعاونی مشاع بوده است.

۳- اقدام و پی‌گیری در مورد وظایفی که مجمع عمومی مشاع به عهده شورا گذاشته است.

۴- تدارک برنامه مشاع، تهیه و حفظ و نظارت بر نگهداری ماشین آلات آن.

۵- نظارت بر امور مالی مشترک بین اعضای مشاع.

بررسی‌های مختلف نشان می‌دهد که وجود شورا و در رأس آن سرمشاع (مسئول مشاع) از ضروریات است و اعضای مشاع‌ها معتقدند که وجود چنین جمعی در داخل مشاع می‌تواند بسیاری از کارها را آسان کرده، امور مختلف مربوط به اعضا را به نحوی حل و فصل کند.

در یک بررسی که در منطقه دیزباد مشهد صورت گرفته است، از ۴۷ نفر عضو مشاع، در خصوص ضرورت وجود شورا نظر خواهی به عمل آمد که ۸۷ درصد آنها معتقد بودند وجود شورا ضرورت دارد، ۶/۵ درصد آنها آن را ضروری ندانسته و ۶/۵ نیز اظهار نظر خاصی نکردند.

اهمیت تعاونی‌های مشاع:

با توجه به روند رو به ازدیاد جمعیت و نیاز مبرم جامعه به محصولات کشاورزی از یک سو و پیشرفت تکنولوژی کشاورزی برای افزایش راندمان تولید از سوی دیگر، این بخش از فعالیت اقتصادی را نه تنها نباید از نظر دور داشت، بلکه باید روز به روز، کاشت،

وسایل عمومی مشاع در اختیار افراد قرار می‌گیرد و آنها مسئولیت و تعهدی نسبت به حفظ و نگهداری این وسایل و کار با آنها دارند، ضوابطی مرتب است که در موقع پیاده شدن هر یک از طرح‌ها مورد عمل قرار می‌گیرد.

مدیریت و نحوه اداره تعاونی مشاع:

از موارد بسیار مهمی که در مشاع‌ها وجود دارد و آن را می‌توان جزء مهم‌ترین ویژگی‌های این نظام بهره‌برداری قلمداد کرد، موضوع عدم وابستگی مستقیم آن به دولت است. مأمورین دولت هیچ‌گونه دخالتی در مدیریت و امور اجرایی مشاع‌ها ندارند و اداره تعاونی مشاع کاملاً در اختیار اعضاست و مأمورین دولت در سمت کارشناس، مروج و غیره خدمات فنی و غیرفنی خود را که برای مشاع‌ها جنبه حمایت و هدایت دارد، ارائه می‌کنند.

مجمع عمومی (اعضاء یک تعاونی مشاع) از بین خود سه نفر را که دارای شرایط مورد نظر باشند، به عنوان شورای مشاع بر می‌گزینند. این شورا متشکل از یک نفر به عنوان مسئول یا سرمشاع و دو نفر در سمت معاون سرمشاع است. شورای مشاع عهده‌دار امور مربوط به مشاع اعم از مدیریت، امور اجرایی و مانند اینهاست. البته ممکن است بین اعضای شورا تقسیم کار صورت گیرد و بر آن اساس عمل شود یا این که مسئولیت اصلی با سرمشاع بوده، دو نفر معاون در مواقع لزوم وظایفی را عهده‌دار شوند.

مهمترین وظایف شواری مشاع را می‌توان به صورت زیر خلاصه کرد:

زمین از نظر مالکیت، وضعیت خاک، آب و غیره و همچنین جمع آوری اطلاعات و آمار صحیح در رابطه با اراضی مزروعی و دایرو بایرو زمین های قابل احیاء و نیز مشخص نمودن افراد بدون زمین و یا کم زمین و دریافت درخواست متقاضیان زمین، براساس ضوابط مقرر به واگذاری زمین اقدام می نمایند.

عمده ترین فعالیت هیأت ها، احیاء و واگذاری اراضی موات می باشد که طبق قانون موظف به شناسائی و تشخیص این نوع اراضی هستند. تا پایان سال ۷۱، ۶۴۴ هزار هکتار از اراضی مذکور پس از انجام بررسی های لازم به کشاورزان واجد شرایط به صورت مشاع واگذار گردیده است.

هدف از احیاء و واگذاری اراضی موات و منابع ملی، توسعه سطح زیر کشت و بالابردن میزان تولید و همچنین جلوگیری از قطعه قطعه شدن زمین و فراهم آمدن امکان کشت یکپارچه و مکانیزه و در نهایت استفاده بهینه از امکانات بالقوه کشاورزی در کشور می باشد. در این جهت و با توجه به مصوبه شورای انقلاب که طبق مفاد آن واگذاری اینگونه اراضی به روستائیان تنها در قالب تعاونی های تولید مشاع امکان پذیر می باشد، تا پایان سال ۷۱ با تشکیل قریب ۱۴۰۰۰ واحد تعاونی مشاع، حدود ۱۰۹ هزار خانوار روستائی کم زمین و بی زمین صاحب زمین شده اند.

ب - ارائه امکانات و خدمات:

از آنجا که اراضی واگذار شده از نوع موات و بلاکشت می باشند غالباً از کیفیت مرغوبی برخوردار نیستند لذا به منظور احیاء اینگونه اراضی، ارائه کلیه خدمات و ابزار و وسایل کاشت، داشت و برداشت، نظیر موتور آب، تراکتور، کمباین، تیلا و سایر ماشین آلات و ادوات کشاورزی از سوی هیأت ها انجام می پذیرد. بدین منظور وامی از طریق معرفی هیأت ها به کشاورزان ذیربط پرداخت می گردد که این امر با توجه به امکانات مالی کشاورزان، کمک مهمی برای

مشاع، یک واحد مستقل کشاورزی است که عده ای از کشاورزان در زمینی متعلق به اعضای مشاع، به زراعت می پردازند. عملیات عمومی زراعی با وسایل عمومی مشاع یا به صورت جمعی انجام می شود، و هر کس روی زمین مفروز خود کار کرده و صاحب حاصل کارخویش است.

امر بالندگی و احساس استقلال و رسیدن به خودکفائی کشاورزی.

تعاونی های مشاع که یکی از تجربه های ارزشمند در جهت تولید محصولات کشاورزی به شمار می رود و سرآغاز فصل جدیدی در روند روبه رشد امر کشاورزی است که در این برهه خاص زمانی که بیش از هر زمان دیگر نیاز به محصولات کشاورزی برای عدم وابستگی به کشورهای سلطه طلب احساس می شود، باید مورد توجه خاص و دقیق قرار گیرد.

عملکرد هیأت ۷ نفره:

الف - واگذاری اراضی

هیأت های ۷ نفره جهت واگذاری اراضی پس از انجام بررسی های کافی در مورد شرایط

داشت، و برداشت را در حد توان و با استفاده از آخرین دست آوردهای علمی و تکنولوژی به بالاترین حد کیفی خود رساند.

هیئت های هفت نفره واگذاری و احیاء اراضی از آغاز فعالیت خود به عنوان یک عامل سازنده و یک اهرم قوی توانستند ضمن سامان دادن به زمین های کشاورزان به عنوان یک اصل محوری - راه را برای تولید هرچه بیشتر در راستای اهداف کشاورزی هموار کنند. براین اساس، دو موضوع را در دستور کار خود در اولویت قرار دادند:

۱- بهاء دادن به زمین هایی که مورد اختلاف بین ارباب و رعیت بود، زمین هایی که به صورت لم یزرع قرار داشت و زمین هایی که در این میان مورد استفاده عملی جهت افزایش راندمان تولید محصولات مرغوب تر قرار نمی گرفت.

۲- ارج گذاردن به شخصیت کشاورزان در

عمده‌ترین فعالیت هیئت‌های ۷ نفره، احیاء و واگذاری اراضی موات می‌باشد و تا پایان سال ۷۱، ۶۴۴ هزار هکتار از اراضی مذکور را به کشاورزان واچد شرایط واگذار کرده‌اند.

آنان محسوب می‌گردد.

علاوه بر خدمات مذکور، با توجه به هزینه سنگین احیاء اراضی موات، از سال ۱۳۶۳، هیأت‌ها با دریافت اعتبارات عمرانی، خدماتی شامل تسطیح، زهکشی، احداث کانال و ایجاد آب بندها و جاده بین مزارع، ارائه می‌دهند که اجرای این طرح، نقش مهمی در افزایش تولید واحدها داشته است.

جدول شماره ۱ - خدمات ارائه شده به کشاورزان عضو تعاونی‌های مشاع تا پایان سال ۷۱

نوع خدمت	تعداد	واحد
واگذاری تراکتور	۹۵۸۳	دستگاه
واگذاری سایر ماشین‌آلات	۴۲۲۹	دستگاه
واگذاری پمپ و موتور آب	۸۹۲۴	دستگاه
حفر چاه عمیق و نیمه عمیق	۷۱۱۶	حلقه
تسطیح اراضی	۳۸۳۳۴	هکتار
کانال آب رسانی	۹۶۳۵۶	متر
زهکشی	۱۴۰۵۱	هکتار
آب بندان و استخر ذخیره آب	۳۱۲۶۸۴۴۱	متر مکعب
ایجاد سیل بند	۱۷۶۶۶۴	متر

از نظر بهبود کیفی تولیدات زراعی نیز هیأت‌های ۷ نفره به موفقیت‌هایی نایل آمده‌اند. میزان محصولی که از هر هکتار از مشاع‌ها برداشت می‌شود، در پاره‌ای موارد از میانگین عملکرد محصول در کشور فزونی

وسایل عمومی در یک تعاونی مشاع، آن دسته از وسایل و امکاناتی است که در مالکیت کلیه اعضای مشاع قرار دارد و نتیجه حاصل از کار با آنها نیز باید تابع سیاست کلی حاکم بر مشاع باشد.

جدول شماره ۲ - سطح زیر کشت و میزان تولید تعاونی‌های مشاع در سال زراعی ۷۱-۷۰

نوع محصول	سطح زیر کشت (هکتار)	میزان محصول (تن)
گندم	۲۱۰۲۴۳	۵۰۶۱۲۰
جو	۷۸۶۲۷	۱۵۸۵۶۰
پنبه	۲۲۳۱۶	۴۲۴۷۱
برنج	۸۴۷۳	۲۴۴۴۶
یونجه	۳۰۴۰۰	۲۶۷۹۴۳
چغندر قند	۲۲۰۴۷	۷۵۴۸۸۱
حبوبات	۲۷۴۴۸	۲۸۷۸۳
صیفی جات	۲۵۰۵۳	۲۶۷۵۸۲

ج - افزایش کمی و کیفی تولید:

مشخص است که احیاء و واگذاری سطح وسیعی از اراضی کشور، تأثیر مهمی در افزایش تولید محصولات کشاورزی داشته است، بویژه که به لحاظ اهمیت کشت محصولات اساسی و استراتژیک در کشور، تعاونی‌های تولید مشاع به کشت اینگونه محصولات اهتمام ورزیده‌اند. جدول شماره ۲ سطح زیر کشت و میزان برداشت محصولات مختلف را در سال زراعی ۷۱-۷۰ نشان می‌دهد.

دارد. در جدول شماره ۳ این موارد مقایسه شده است. مأخذ آمار عملکرد کل کشور آمار نامه کشاورزی سال ۱۳۷۰ وزارت کشاورزی است و آمار مربوط به مشاع‌ها از واحد آمار هیأت‌های ۷ نفره اخذ شده است.

زراعی و تعمیر ماشین‌آلات کشاورزی را فراگرفته‌اند.

د - تشکیل شرکت‌های تعاونی: کشاورزی مشاع:

جدول شماره ۳ - عملکرد محصول در هر هکتار در سال زراعی ۷۰-۶۹ (به تن)

نوع محصول	عملکرد کل کشور در هکتار	عملکرد مشاع‌ها در هکتار
گندم	۱/۴	۲/۴
جو	۱/۴	۲/۰
برنج	۴/۱	۲/۹
حبوبات	۰/۵	۱/۰۴
پنبه	۲	۱/۹
چغندر قند	۲۸/۸	۳۴/۱

بطوریکه در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود عملکرد محصولات گندم، جو، حبوبات، چغندر قند از متوسط میزان محصول در هر هکتار کل کشور بیشتر بوده و در مورد پنبه تقریباً برابر است و فقط در عملکرد برنج کاهش نشان می‌دهد علت این امر تمایل برنجکاران به فعالیت انفرادی است. در عین حال قابل ذکر است که میزان برنجی که در مشاع‌ها کاشته می‌شود همواره کمتر از دیگر محصولات می‌باشد، بطوریکه در سال زراعی ۶۹-۷۰ برنج تنها ۱/۱ درصد از کل محصولات کاشته شده در مشاع‌ها را تشکیل می‌داد.

از علل قابل ملاحظه افزایش برداشت محصول در واحد سطح در مشاع‌ها، کشت یکپارچه محصول است. زیرا این روش باعث صرفه‌جویی در سرمایه و استفاده بهینه از ماشین‌آلات کشاورزی و کارایی بیشتر روش‌های نوین آبیاری می‌گردد.

همچنین در ارتباط با افزایش راندمان بهره‌برداری از اراضی، تاکنون با هماهنگی و همکاری ارگانها و سازمانهای ذیربط، ۳۲ هزار نفر از کشاورزان عضو تعاونی‌های مشاع با شرکت در دوره‌های آموزشی اطلاعات

نیاز گسترده مشاع‌ها به امکانات مختلف، ماشین‌آلات و نهاده‌های کشاورزی و عدم توانائی یکایک اعضای مشاع‌ها در تهیه مایحتاج خود و از سوی دیگر، مزایای اقتصادی انجام امور کشاورزی در مقیاس بزرگتر، زمینه ایجاد شکل مشاع‌ها را در قالب شرکتهای تعاونی کشاورزی فراهم ساخت.

علاقه و اشتیاق و درخواست کشاورزان برای تشکیل شرکتهای تعاونی، لزوم و ضرورت تشکیل آنها را برای ستاد مرکزی واگذاری و احیای اراضی و هیأت‌های تابعه مطرح ساخت. بدین منظور اساسنامه‌ای برای این شرکت‌ها در ستاد مرکزی تدوین و تصویب و پس از تأیید سازمان مرکزی تعاون روستائی، جهت اجرا و فراهم کردن مقدمات تشکیل شرکتهای تعاونی، به کلیه هیأت‌ها ابلاغ گردید.

به دنبال اقدام مزبور، در سال ۱۳۶۹ تعداد شش شرکت تعاونی کشاورزی مشاع در استان‌های خراسان، مازندران و سمنان تشکیل و راه‌اندازی شد. از آنجا که یکی از سیاست‌های ستاد مرکزی جهت تحقق بخشیدن به اهداف برنامه اول پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری

اسلامی ایران تشکیل و توسعه این شرکتهای تعاونی بود، این امر با جدیت دنبال شد و تاکنون در ۱۳ استان کشور، ۴۰ شرکت تعاونی مشاع تأسیس گردیده که ۱۴۱۳۶ مشاع شامل ۱۰۸۲۴۵ خانوار را زیر پوشش دارد.

ه - واگذاری اراضی کشت موقت:

وظیفه دیگری که توسط مجلس شورای اسلامی بر عهده هیأت‌های ۷ نفره گذاشته شده است اجرای قانون واگذاری اراضی دایر و بایر کشت موقت می‌باشد. اراضی کشت موقت، همان اراضی مالکین بزرگ است که پس از پیروزی انقلاب اسلامی، توسط کشاورزان تصرف و یا از طریق نهادهای مختلف در اختیار آنان قرار گرفته و از سلطه مالکین خارج گردیده است.

جهت جلوگیری از بلاکست ماندن اینگونه اراضی، ابتدا طی بخشنامه‌ای از سوی شورای عالی قضائی، مقرر گردید تا تعیین تکلیف وضعیت مالکیت اینگونه اراضی توسط مجلس شورای اسلامی، موقتاً توسط کشاورزان متصرف و با نظارت هیأت‌های ۷ نفره کشت شود. بدنبال آن، در آبان ماه ۱۳۶۵، قانون واگذاری اراضی کشت موقت براساس ضرورت، به تصویب دو سوم نمایندگان مجلس شورای اسلامی رسید.

پس از شروع عملیات اجرای قانون توسط هیأت‌های ۷ نفره واگذاری و احیاء اراضی و با توجه به مشکلات اجرائی، مجمع تشخیص مصلحت نظام در شهریور ماه سال ۱۳۶۷، اصلاحیه‌ای را در مورد قانون مزبور به تصویب رسانید. بر اساس قانون تصویب شده، بالغ بر ۸۵۰ هزار هکتار از این اراضی که از نوع مرغوب‌ترین اراضی بوده و حدود یک پنجم اراضی آبی کشور را تشکیل می‌دهند، ظرف ۵ سال از زمان تصویب قانون به بیش از ۱۲۰ هزار خانوار کشاورز واجد شرایط واگذار گردید.

تشکیل سازمان امور اراضی:

در اواخر سال ۱۳۷۱ مقرراتی به تصویب شورای عالی اداری رسید که به موجب بند ۷ آن سازمان اصلاحات ارضی در ستاد مرکزی هیأت‌های ۷ نفره واگذاری و احیاء اراضی ادغام و سازمانی با عنوان سازمان امور اراضی تشکیل گردید.

با این تغییر تشکیلاتی، کلیه امور مربوط به تشخیص، شناسائی، افراز، تحدید حدود، نقشه‌برداری، احیاء، واگذاری و بهره‌برداری اراضی و اجرای کلیه قوانین و مقررات اصلاحات ارضی، لایحه قانون واگذاری و احیاء اراضی و آئین‌نامه اجرائی لایحه قانونی مزبور و کلیه قوانین و مقررات مربوط به زمین، در محدوده اختیارات و وظایف وزارت کشاورزی، در سازمان امور اراضی متمرکز می‌گردد.

ماخذ:

(۱) لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی واگذاری و

احیاء اراضی در حکومت جمهوری اسلامی

۵۹/۱/۳۱

(۲) تعاونیهای مشاع و سایر نظام‌های بهره‌برداری، از

مصطفی شریف، پیام زمین، شماره ۱ بهمن

۱۳۶۹

(۳) تعاونی‌های مشاع و سایر نظام‌های بهره‌برداری، از

مصطفی شریف، پیام زمین، شماره ۲ فروردین

۱۳۷۰

(۴) تعاونی‌های مشاع تجربه‌ای ارزشمند در تولید

محصولات کشاورزی، از رمضانعلی اسداللهی،

پیام زمین، شماره ۳ اسفند ۱۳۷۰

(۵) گزارشی کوتاه از عملکرد هیأت‌های ۷ نفره

واگذاری و احیاء اراضی، پیام زمین سال دوم

شماره ۴

(۶) نشریه سیزدهمین سالگرد تشکیل هیأت‌های ۷ نفره

واگذاری و احیاء اراضی

(۷) شرکت های تعاونی کشاورزی مشاع‌ها، پیام

زمین، شماره ۲ فروردین ۱۳۷۰

(۸) گزارش‌ها و آمار ارائه شده توسط روابط عمومی

سازمان امور اراضی، با تشکر از همکاری

برادران: قاسمی و جمیل پور و کارمندان کتابخانه

و اداره آمار سازمان امور اراضی

جدول شماره ۴ - عملکرد هیأت ۷ نفره در مورد واگذاری زمین از بدو تأسیس تا ۳۱/۶/۷۱

خدمات انجام شده				تراکتور	زمین واگذار شده (هکتار)	تعداد خانوار	تعداد مشاع	نام هیئت	ردیف
چاه عمیق و نیمه عمیق	پمپ و موتور آلات	وسائط نقلیه	سایر ماشین آلات کشاورزی						
۲۸۲	۲۱۳	-	۱۴۴	۳۳۰	۱۷۱۵۱/۴۳	۲۰۲۲	۲۶۰	اراک	۱
۲۹	۲۶	-	۴۰	۵۹۶	۱۶۷۶۶	۲۴۱۸	۴۸۱	اردبیل	۲
۲۱۱	۳۵۲	-	۴۰	۳۶۴	۸۶۱۳/۶	۱۹۵۳	۴۰۵	ارومیه	۳
۱۰۹۳	۱۲۰۵	-	۶۳۰	۸۲۶	۳۴۹۷۰/۷۸	۱۰۰۷۲	۱۱۵۷	اصفهان	۴
۱۰۵	۲۴۰	-	۴۰۳	۹۷۹	۹۴۷۳۸/۱۵	۱۱۶۳۰	۱۶۲۱	اهواز	۵
-	۳	-	-	-	۱۷۷۰	۸۵	۲۳	ایلام	۶
۲۲۰	۲۵۸	-	۱۸	۱۷۲	۱۲۶۰۸/۸۴۰	۲۴۰۷	۴۰۴	بندرعباس	۷
۴۶	۱۲	-	۴۵	۲	۱۸۶۶/۵۵	۴۹۸	۱۹۹	بوشهر	۸
۳۹	۴۷	-	۲۳	۸۱	۶۷۳۴/۸۲	۱۲۷۴	۱۹۶	تبریز	۹
۱۱۵	۱۳۴	۱	۵۱	۱۷۶	۳۰۴۰۵/۳۲	۲۸۰۳	۳۳۷	تهران	۱۰
۳۰۰	۲۸۴	-	۴۷	۲۳۰	۱۲۷۶۹/۵	۳۲۸۴	۳۳۲	چیرفت	۱۱
۹	۹	-	۲۳	۲۰	۷۶۲	۱۵۶	۱۵	خرم آباد	۱۲
۱۱۴	۴۷۷	-	۴۲۹	۴۶۰	۴۴۹۱/۲۱	۵۸۸۰	۱۱۰۶	رشت	۱۳
۶۱۶	۵۷۲	-	۸۶	۲۴۸	۲۱۵۳۴	۴۱۲۲	۱۹۰	زاهدان	۱۴
۵۶	۹۲	-	۲۴۳	۱۷۷	۹۱۰۲/۲	۱۱۶۰	۷۴	زنجان	۱۵
۱۲۰	۲۸۷	-	۱۲۸	۳۸۱	۱۵۴۹/۳۲	۲۰۳۷	۱۹۱	ساری	۱۶
۱۰۱	۷۷	-	۲۱	۸۵	۴۹۴۵	۴۶۵	۶۸	سمنان	۱۷
۱۱	۲۳	-	۱۰	۸	۶۴۰/۱	۱۷۴	۱۹	سنندج	۱۸
۶۷	۱۸۳	-	۲۱۴	۴۸۸	۱۷۴۳۰/۸۹	۱۹۸۹	۲۲۵	شاهرود	۱۹
۱۵۶	۱۶۶	-	۹۹	۱۰۶	۵۲۴۶/۹۴	۲۳۳۲	۱۶۶	شهرکرد	۲۰
۱۲۸۹	۱۲۶۲	-	۱۶۰	۵۶۴	۵۴۱۱۱/۳	۸۱۳۲	۱۲۴۳	شیراز	۲۱
۳۲۱	۳۳۰	-	۱۲۲	۳۰۳	۴۱۴۳۱/۵	۵۹۱۹	۴۷۸	کرمان	۲۲
۳۰۳	۴۵۷	-	۱۰۹	۱۹۴	۲۴۱۵۲/۰۲	۵۳۹۸	۷۱۷	کهنوج	۲۳
۴۹	۳۳	-	۹۱	۳۵۴	۶۴۰۴۳	۸۴۶۵	۱۵۳۱	کرمانشاه	۲۴
۱۹۰	۲۶۹	-	۲۲۹	۳۲۳	۳۱۶۸۷۷	۳۰۴۲	۲۲۱	گناباد	۲۵
۱۱	۵۰	-	۹۴	۷۹	۵۷۷/۳	۲۳۱	۱۸	گرگان	۲۶
۱۲۹	۴۹۹	۱	۱۹۲	۴۶۲	۲۴۲۱۴/۸۸	۶۹۳۲	۵۰۶	گنبد	۲۷
۵۲۶	۷۶۱	-	۱۸۴	۱۰۷۶	۶۷۱۷۲	۶۶۶۴	۴۹۲	مشهد	۲۸
۲۴۱	۲۰۷	-	۱۵۹	۱۷۷	۱۲۳۴/۱۵	۸۷۵	۱۵۱	نوشهر	۲۹
۶۹	۴۷	-	۴	۷۲	۳۱۴۷	۵۸۰	۴۱	همدان	۳۰
۳۲	۴۲	-	۱	۵۲	۲۳۳۱/۵	۷۷۵	۱۰۸	یاسوج	۳۱
۱۰۶	۱۳۸	-	۴۴	۱۰۶	۱۰۱۰۵	۱۱۶۶	۱۱۰	یزد	۳۲
۶۹۵۲	۸۷۵۴	۲	۴۰۸۸	۹۴۹۱	۶۲۸۳۱۴/۳	۱۰۴۹۴۰	۱۳۵۸۵	جمع کل	